

Redakcja naukowa
Anna Pawlak, Beata Skwarek,
Justyna Stadniczeńko, Oksana Petrenko

**W TROSCIE O ROZWÓJ I BEZPIECZEŃSTWO DZIECKA
WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE
ASPEKTY SPOŁECZNO-PRAWNE**

WYDAWNICTWO
AEH

**W trosce o rozwój i bezpieczeństwo dziecka
we współczesnym świecie.
Aspekty społeczno-prawne**

Redakcja naukowa:

Anna Pawlak, Beata Skwarek, Justyna Stadniczeńko, Oksana Petrenko

Legnica – Warszawa 2022

Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie

Publikacja finansowana ze środków Firm GATES POLSKA Sp. z o. o.,
Legnicka Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A., Koleje Dolnośląskie S.A.

Recenzenci:

prof. dr hab. Joanna Konarska
prof. dr hab. Olga Suchomlińska

Copyright © 2022 by Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie
Copyright © 2022 by Collegium Witelona Uczelnia Państwowa

Projekt okładki:
Zbigniew Gol

Collegium Witelona Uczelnia Państwowa
ul. Sejmowa 5 A, 59-220 Legnica
tel. 76 723 22 80 do 83
uczelnia@collegiumwitelona.pl
www.collegiumwitelona.pl
www.wydawnictwo.collegiumwitelona.pl

Korekta, skład i łamanie:
Krystyna Gajaszek, Waldemar Gajaszek
Stowarzyszenie „Wspólnota Akademicka”
ul. Sejmowa 5 A, 59-220 Legnica
tel. 76 723 21 20, tel./fax 76 723 29 04
www.wa.legnica.edu.pl

ISBN 978-83-66552-55-5

Wydawnictwo
Akademii Ekonomiczno-Humanistycznej
ul. Okopowa 59
01-043 Warszawa

Spis treści

Table of contents	7
Słowo od redaktorów	11

Część I

RODZINA I DZIECKO

Jacek Sobczak, Ksenia Kakareko

Konstytucyjne prawo rodziców do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego oraz religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniemami	15
--	----

Stanisław Leszek Stadniczeńko

Błędne rozumienie osobowej natury człowieka i uwarunkowania destrukcyjne rodziny we współczesnej cywilizacji	39
--	----

Marek Michalak

Zagrożenie praw dziecka podczas pandemii koronawirusa	57
---	----

Жанна Стельмашук, Надія Гринькова, Аліна Ваколюк

Відповідальне батьківство: теоретичні аспекти	69
---	----

Тетяна Ципан

Соціально-правові та педагогічні основи виховання дітей у сім'ї	85
---	----

Ольга Павелків

Сімейне виховання в системі освіти Японії	109
---	-----

Оксана Петренко

Ідеї дитиноцентризму в зарубіжній педагогічній теорії: актуалізація проблеми вільного виховання	131
---	-----

Сергій Петренко

Оволодіння цифровою грамотністю і безпека дітей в цифровому просторі: актуалізація проблеми	155
---	-----

Część II

SZKOŁA I BEZPIECZEŃSTWO UCZNIÓW

Ольга Поліщук, Юлія Шалівська

Особливості формування моральних переконань учнів в умовах
 нової української школи 183

Роман Павелків, Іванна Хомич

Психологічні передумови розвитку суспільно значущої поведінки
 в молодшому шкільному віці 200

Інна Петренко

Вимоги до формування безпечного простору шкільної кімнати
 початкової школи у контексті Концепції Нової української школи 217

Віталій Павелків, Катерина Павелків, Віктор Панасюк

Психолого-педагогічні умови попередження ризикованої поведінки
 у учасників молодіжних субкультур 227

Людмила Баліка

Теоретичні основи формування культури екологічної поведінки
 учнів початкової школи засобами інтерактивних технологій 241

Katarzyna Sępowicz-Buczko, Stefania Kozłowska

Bezpieczeństwo w serwisach społecznościowych w opinii uczniów
 liceum ogólnokształcącego 265

Світлана Бричок

Теоретичні основи проблеми виховання культури безпеки
 життєдіяльності здобувачів вищої педагогічної освіти 289

Віта Боса

Підготовка майбутніх філологів в Україні засобами сучасних
 інформаційно-комунікаційних технологій: методологія проблеми 309

Łukasz Trzeciak

Polskie regulacje prawne dotyczące kierowania hulajnogą elektryczną
 i urządzeniem transportu osobistego przez dzieci 329

Część III

ASPEKTY SOCJALNO-PRAWNE

Elżbieta A. Maj	
Socjalna ochrona dziecka w perspektywie podstawowych praw człowieka	339
Larysa Gajewska, Natalia Pobirchenko, Beata Skwarek	
Praca socjalno-wychowawcza z rodziną we współczesnych warunkach: kontekst polsko-ukraiński	349
Наталія Коляда	
Дитячий рух у просторі соціального життя	363
Любов Нечипорук	
Соціальна робота з безпритульними дітьми	375
Григорій Пустовіт	
Теоретико-прикладні засади соціального захисту дітей і учнівської молоді в закладах позашкільної освіти	391
Світлана Щудло, Ірина Мірчук, Оксана Зелена	
Небезпеки вільного часу у підліткових практиках у період пандемії COVID-19 (на матеріалах міжнародного соціологічного проєкту)	413

Część IV

GŁOS STUDENTÓW

Marta Olszewska	
Andrzej Frycz Modrzewski o roli wychowania człowieka	429
Катерина Попова	
Когнітивний і виховний потенціал полікультурної освіти	439
Ірина Поліщук	
Т. Д. Дем'янок про роль громадських організацій у системі превентивного виховання дітей	453
Informacje o autorach	465

Table of contents

A word from the editors 11

Part I

FAMILY AND CHILD

Jacek Sobczak, Ksenia Kakareko

The constitutional right of parents to provide their children with a moral and religious upbringing and teaching in accordance with their convictions 15

Stanisław Leszek Stadniczeńko

The erroneous understanding of the personal nature of man and the conditions for the family destruction in modern civilization 39

Marek Michalak

Threats to children's rights during the coronavirus pandemic 57

Zhanna Stelmashuk, Nadiya Hrynkova, Alina Vakoliuk

Responsible attitude: theoretical aspects 69

Tetiana Tsipan

Socio-legal and pedagogical basis raising children in the family 85

Olha Pavelkiv

Family education in japan's education system 109

Oksana Petrenko

Ideas of child centrism in foreign pedagogical theory: actualization of the problem of free upbringing 131

Serhii Petrenko

Digital literacy and child safety in the digital space: actualizing the problem 155

Part II

SCHOOL AND PUPIL SAFETY

Olga Polishchuk, Yulia Shalivska

Features of formation of moral beliefs of students in the conditions
of the new ukrainian school 183

Roman Pavelkiv, Ivanna Khomych

Psychological prerequisites for the development of socially significant
behavior in primary school age 200

Inna Petrenko

Requirements for the formation of a safe space of the school room
of primary school in the context of the concept of the new ukrainian school 217

Vitaliy Pavelkiv, Kateryna Pavelkiv, Viktor Panasiuk

Psychological and pedagogical conditions of risky behavior prevention
of youth subcultures participants 227

Lyudmila Balika

Theoretical fundamentals of formation of culture of ecological behavior
of primary school students by means of interactive technologies 241

Katarzyna Sępowicz-Buczko, Stefania Kozłowska

Security in social networking services in the opinion of students
from the general secondary school 265

Svitlana Brychok

Theoretical essentials of the problems of the upbringing of the culture
of life safety of applicants of higher pedagogical education 289

Vita Bosa

Preparing future philologists in ukraine with the use of modern information
and communication technologies: a methodology of the problem 309

Łukasz Trzeciak

Polish legal regulations regarding the driving of an electric scooter
and personal transport device by children 329

Part III**SOCIAL AND EDUCATIONAL ASPECTS**

Elżbieta A. Maj	
Social protection of a child in terms of fundamental human rights	339
Larysa Gajewska, Natalia Pobirchenko, Beata Skwarek	
Social and educational work with the family in contemporary conditions: the polish-ukrainian context	349
Nataliia Koliada	
Children's movement in the space of social life	363
Nechiporuk Lyubov	
Social work with homeless children	375
Hryhorii Pustovit	
Theoretical and applied principles of social protection of children and student youth in extracurricular education institutions	391
Svitlana Shchudlo, Iryna Mirchuk, Oksana Zelena	
Dangers of free time in adolescent practices during the covid-19 pandemic (On the international sociological project)	413

Part IV**STUDENTS' VOICE**

Marta Olszewska	
Frycz Modrzewski – the Role of (Human) Upbringing	429
Kateryna Popova	
Cognitive and educational potential of multicultural education	439
Iryna Polishchuk	
T.D. Demianyuk on the role of non-governmental organizations in the system of preventive education of children	453
Information about the authors	465

Ірина Поліщук

здобувачка ступеня PhD за спеціальністю 011Освітні,
педагогічні науки Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID 0000-0003-0424-7396
e-mail: iryna.polishchuk@rshu.edu.ua

Т. Д. Дем'янюк про роль громадських організацій у системі превентивного виховання дітей

РЕЗЮМЕ

В статті піднімається проблема превентивного виховання на сучасному етапі розвитку суспільства. Наголошено, що досліджувана проблема є актуальною, оскільки молодь формується в складних соціокультурних умовах економічних і політичних суперечностей, неврівноваженості соціальних процесів, криміногенності суспільства. Проаналізовано діяльність громадських організацій та учнівських об'єднань Городищенського ЗНЗ I-III ступенів, який Наказом Міністерства освіти і науки України № 499 від 30.12.1999 року було визначено експериментальним навчальним закладом Всеукраїнського рівня з проблеми превентивного виховання учнів різних вікових груп.

Зазначено, що під керівництвом проф. Дем'янюк Т. Д. було розроблено ефективну діючу систему самоврядування, в основу якої було покладено самоуправління, яке формувало в учнів відповідальність за виконання поставлених завдань, в процесі яких вони самореалізовувалися.

Проаналізовано діяльність Шкільного містечка та дитячо-юнацького об'єднання «Краяни» у системі превентивного виховання.

Ключові слова: Т. Д. Дем'янюк, превентивне виховання, громадські організації, самоврядування, Шкільне містечко, дитячо-юнацьке об'єднання «Краяни».

Постановка проблеми

Сучасні діти піддаються значним негативним впливам в соціумі, зокрема це маніпуляція інформацією, яку вони отримують через ЗМІ, інтернет-мережі, дезорієнтацію у моделях поведінки, тому в сучасних умовах особливого значення набуває виховання. У Програмі «Нова українська школа у поступі до цінностей» зазначено, що виховання – це цілеспрямована діяльність, яка здійснюється в системі освіти, орієнтована на створення умов для розвитку духовності зростаючої особистості на основі загальнолюдських і національних цінностей, надання допомоги в життєвому самовизначенні, громадянській і професійній компетентності та цілісній самореалізації¹.

¹ Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей: Київ 2018. 40 с., С. 7.

Варто відзначити, що на сучасному етапі розвитку українського суспільства вихованню повинна бути властива випереджувальна роль, тобто особливого значення у досягненні виховних цілей належить превентивному вихованню підростаючого покоління.

Превентивне виховання спрямоване на попередження та подолання відхилень у поведінці дітей і запобігання розвитку різних форм їхньої девіантної поведінки.

Проблеми превентивного виховання, зокрема таких як захист прав і свобод дітей, попередження правопорушень, запобігання торгівлі людьми, експлуатації та жорстокого поводження з дітьми відображені в Конвенції ООН про права дитини, Законах України: «Про освіту», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про охорону дитинства», Концепція національно-патріотичного виховання, програма «Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України», Концепції сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» на 2012–2021 роки тощо.

Педагог Тамара Дмитрівна Дем'янюк була переконана, що «проблема превентивності завжди була і є пріоритетною в системі психолого-педагогічних, методичних, правових, соціологічних досліджень у різних країнах світу. В Україні ця проблема набуває особливої гостроти, оскільки молодь формується в складних соціокультурних умовах економічних і політичних суперечностей, невірноваженості соціальних процесів, криміногенності суспільства»².

Аналіз останніх досліджень з проблеми

Проблемами превентивного виховання займалися В. М. Оржеховська, О. І. Пилипенко, О. О. Єжова, В. І. Кириченко, Т. Є. Федорченко, В. Г. Муромець, В. Б. Нечерда, Н. Ю. Максимова.

Різні аспекти виховної діяльності громадських організацій розкриваються в наукових працях Н. Карпач, Г. Ніколаєв, Л. Мاستикіна, О. Шамич, О. Безпалько, А. Кірпічник, В. Москаленко.

Однак ролі громадських організацій у системі превентивного виховання не було предметом дослідження. Також не менш актуальним вважаємо вивчення поглядів сучасних педагогів на означену проблему.

Виклад основного матеріалу дослідження

Тамара Дмитрівна Дем'янюк (1944–2013) – професор, кандидат педагогічних наук, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри теорії і методики виховання (2005–2013), філії кафедри превентивної освіти і соціальної політики ЮНЕСКО при АПН України, керівник Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій, член Комісії з інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах Науково-методичної ради з питань освіти

² Т. Д. Дем'янюк, М. Г. Байрамова, В. М. Оржеховська, Л. С. Мельничук, *Превентивне виховання учнівської молоді: інноваційні технології. Навчально-методичний посібник*, Київ-Рівне: Волинські береги, 2006, 360 с., С. 5.

Міністерства освіти і науки України. Тамара Дмитрівна була одним із ініціаторів розвитку сучасної педагогіки, зокрема такого розділу як теорія і методика виховання. Педагог мала багаторічний досвід наукової та викладацької діяльності, бачила невикористані резерви та можливості виховної діяльності як у закладі вищої освіти, закладах середньої освіти та закладах позашкільної освіти.

За її ініціативи було створено Науково-дослідну лабораторію інноваційних виховних технологій як структурного підрозділу Рівненського державного гуманітарного університету. До основних завдань діяльності лабораторії належав пошук напрямів розв'язання фундаментальних проблем виховання, зокрема превентивного; апробація та впровадження досліджень з проблем інноваційних виховних технологій у практику закладів середньої освіти.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 499 від 30.12.1999 року було визначено Городищенський ЗНЗ I–III ступенів експериментальним навчальним закладом Всеукраїнського рівня з проблеми превентивного виховання учнів різних вікових груп.

Під керівництвом Т.Д. Дем'янюк було розроблено програму дослідно-експериментальної роботи, яка передбачала дослідження, методичний супровід та розробку інноваційних виховних технологій в умовах сільської школи та закладу нового типу, побудову такої моделі виховного процесу, яка відповідала б загальнолюдським та національним цінностям, інтересам особистості учня, суспільства, держави, була б саморозвиваючою та носила б людинотворчий та державостверджуючий характер³.

У процесі дослідження було встановлено, що в системі превентивного виховання учнів існували не вирішені проблеми, зокрема: прояв споживацької психології, девіантної поведінки, втрата духовних орієнтирів, девальвація цінностей, наявність шкідливих звичок.

Розглянемо більш детально досвід Городищенського загальноосвітнього навчального закладу I–III ступенів.

На початку XXI ст. особливо гостро стояло питання демократизації шкільного життя, об'єднання зусиль всіх учасників освітнього процесу у вихованні підростаючого покоління. Сутність демократизації шкільного життя полягала в колегіальному обговоренні та вирішенні питань освітнього процесу за допомогою включення педагога, вихованця до процесу управління, до зацікавленої і свідомої участі кожного у розвитку ініціативи, самодіяльності, у відповідальності кожного за доручену справу. Творчий характер педагогічної праці, складність завдань, які стояли перед українським учительством, вимагали координації спільної діяльності з дитячими і молодіжними об'єднаннями за інтересами, недопущення авторитаризму в діях. Ефективність педагогічної взаємодії учителя і учня залежала від того, наскільки вони набували навичок організаторів у будь-якій діяльності, наскільки вміли організовуватися, визначати активну позицію, наскільки в них була сформована соціальна активність і відповідальність. Як показував досвід, найефективніше це здійснювалося через організацію учнівського самоврядування.

Т.Д. Дем'янюк запропонувала керівництву та педагогічному колективу Городищенського загальноосвітнього закладу створити ефективну діючу систему самоврядування, в основу якої було покладено самоуправління, яке формувало в учнів відповідальність за виконання поставлених завдань, в процесі яких вони самореалізовувалися.

³ Ibidem, с. 3.

Основна мета самоврядування полягала у вихованні учнів дбайливими господарями, які вміли б співпрацювати на принципах рівності, гласності, демократизму, приймати рішення під власну відповідальність.

У процесі створення органів учнівського самоврядування було вивчено правові документи, зокрема: Конституція України (1996)⁴, Європейська хартія про місцеве самоврядування (1985)⁵, Всесвітня декларація про місцеве самоврядування (1985)⁶, Закон України «Про місцеве самоврядування» (1997)⁷, Закон України «Про освіту» (1991)⁸, Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (1998)⁹.

Так у всесвітній декларації зазначено, що місцеве самоврядування – це право та обов’язок місцевих органів влади регулювати та вести державні справи під свою особисту відповідальність і в інтересах місцевого населення¹⁰. За Європейською хартією, місцеве самоврядування – це право і реальна здатність органів місцевого самоврядування регламентувати значну частину державних справ і управляти нею, діючи в межах закону, під свою відповідальність і в інтересах місцевого населення¹¹.

Таким чином, аналіз змісту міжнародно-правових документів допоміг педагогічному колективу Городищенського ЗНЗ І-ІІІ ступенів, на чолі з Тамарою Дмитрівною, визначити орієнтовну структуру самоврядування та напрямки діяльності учнів.

Структура самоврядування була реалізована у вигляді Шкільного містечка, до складу якого входили відділи освіти, дітей та молоді, внутрішніх справ, захисту прав та інтересів учнів, культури, спорту, охорони життя та здоров’я, управління праці, клуби, ради, ініціативні групи, творчі об’єднання, гуртки, агентство шкільної служби новин¹².

Основна мета Шкільного містечка Городищенського загальноосвітнього навчального закладу І-ІІІ ступенів полягала в набутті соціального досвіду, формуванні особистісних рис громадянина Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральності, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури в системі колективної творчої діяльності.

Було виділено основні завдання, зокрема це:

- формування і розвиток соціально активної, гуманістично спрямованої особистості

⁴ Конституція України, URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>, дата звернення: 30.10.2021 г.

⁵ Європейська хартія місцевого самоврядування. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036, дата звернення: 28.10.2021 г.

⁶ Всесвітня декларація місцевого самоврядування (прийнята на 27 Міжнародному Конгресі Інтернаціональною Спільною Місцевих Влад 23–26 вересня 1985 р.), „Місьцеве і регіональне самоврядування в Україні” 2004, Вип. 1–2, С. 65–69.

⁷ Про місцеве самоврядування: Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>, дата звернення: 26.10.2021 г.

⁸ Про освіту: Закон України № 1060-ХІІ від 23 травня 1991 року, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text>, дата звернення: 30.10.2021 г.

⁹ Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України № 281-ХІV від 1.12.1998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-14#Text>, дата звернення: 30.10.2021 г.

¹⁰ Всесвітня декларація місцевого самоврядування..., С. 65–69.

¹¹ Європейська хартія місцевого самоврядування...

¹² Т. Дем’янюк, *Інноваційні освітньо-виховні технології в навчальних закладах Рівненщини: науково-методичний посібник*, Книга І, Рівне: НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ, 2008, 309 с., С. 132.

з глибоко усвідомленою громадянською позицією, почуттям національної свідомості;

- різносторонній розвиток, самовдосконалення, самореалізація на благо собі, своїм ровесникам, власній родині, своїй малій батьківщині, народові України;
- формування почуття відповідальності, свідоме ставлення до участі кожного у вирішенні важливих справ шкільного життя, оволодіння наукою управління;
- забезпечення і захист прав та інтересів учнів на основі виконання правил та законів школи;
- сприяння реалізації інтересів, можливостей, бажань учнів;
- прагнення до узгодженості дій та інтересів між учнями і дорослими¹³.

В основу шкільного самоврядування було покладено принципи: демократизації та гуманізації виховного процесу; зв'язку виховання з реальним життям; виховання особистості в колективі на основі спільної діяльності; послідовності, систематичності та єдності виховних впливів; врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів; свідомості, самодіяльності та активності учнів.

Шкільне містечко мало власну мерію, мера, виконавчі служби та органи. Найвищим органом учнівського самоврядування була Конференція, діяльність якої була спрямована на розвиток ініціативи, дотримання дисципліни. За допомогою відкритого голосування на конференції затверджувалася структура та склад органів Шкільного містечка.

До складу Мерії входили мер містечка, керуючий справами, голови виконкомів, секретар. Мером Шкільного містечка обирався учень 8-11 класу, який обирався закритим голосуванням членів Шкільного містечка. Кандидат у мери був найактивніший, найавторитетніший учень, який умів захищати інтереси школи, класу, мав чітко визначену програму. Вибори мера проводилися до конференції Шкільного містечка.

Мерія брала участь у складанні річного плану роботи школи та співпрацювала із виконавчими комітетами. До основних функцій мерії належало: координація роботи класів; доведення до них конкретних завдань діяльності; створення належних умови для освітньої та дозвільної діяльності учнів; контроль за відвідуванням уроків; організація та контроль чергування по школі; контроль за дотриманням санітарно-гігієнічних умов в закладі освіти; прийняття найважливіших питань життя школи; внесення пропозицій адміністрації закладу освіти, педагогічній раді з питань освітньої-виховної діяльності.

До основних функцій виконавчих комітетів класних колективів належала: організація життя класу; звітування про результати освітньої діяльності на класних зборах, засіданнях виконкому та мерії; бути безпосередніми зв'язковими між мерією, колективом класу та класним керівником (доводити до їх відома плани, завдання, рішення мерії, відділів, управлінь самоврядування).

В статуті були також прописані права та обов'язки мешканців Шкільного містечка. До основних прав мешканців Шкільного містечка було віднесено:

- здобуття загальної середньої освіти, спрямованої на: розвиток особистості, її талантів, розумових та фізичних здібностей; виховання поваги до рідної мови та національних цінностей; підготовку дитини до свідомого життя;
- доступ до інформації в усіх галузях знань;
- користування навчальною, виробничою, культурною, спортивною, побутовою, оздоровчою базою школи;

¹³ Т. Дем'янюк, *Інноваційні освітньо-виховні технології...*, С. 133.

- безпечні й нешкідливі умови навчання та праці;
- особисту участь у шкільному самоврядуванні. Право обирати та бути обраним до органів Шкільного містечка;
- участь в об'єднаннях мешканців Шкільного містечка;
- вільне висловлення своїх думок, свободу думки, совісті та релігії;
- вільний доступ до інформації з питань пропаганди здорового способу життя;
- відпочинок та дозвілля, участь у культурно-мистецьких акціях, розважальних заходах;
- захист від будь-яких форм фізичного та психічного насильства, від дій, які порушують їхню честь та гідність¹⁴.

До *обов'язків* мешканців Шкільного містечка належало:

- виконання вимоги Статуту, єдині вимоги для школярів, рішення мерії Шкільного містечка;
- бути свідомими громадянами своєї держави, дотримуватися Конституції та законів України, шанувати державні символи;
- наполегливо оволодівати знаннями, навчальними вміннями та навичками, застосовувати отримані знання в житті;
- набувати трудових навичок. Дотримуватися дисципліни праці та правил техніки безпеки;
- брати активну участь у громадському житті Шкільного містечка. Шанувати і примножувати шкільні традиції;
- правильно організовувати навчання, працю, відпочинок, цінувати свій та чужий час. Всебічно розвиватися та самовдосконалюватися;
- дотримуватися правил особистої гігієни, займатися фізкультурою та спортом, загартовуватись;
- поважати батьків, інших членів родини. Бути чуйними та уважними до оточуючих людей;
- бути дисциплінованими, ввічливими. Тактовно поводитись у громадських місцях;
- дотримуватися правил дорожнього руху, пожежної безпеки, правил поведінки на воді. Вміти надавати першу медичну допомогу;
- підвищувати культурний та інтелектуальний рівні;
- бережливо ставитися до всього, що нас оточує;
- цінувати те, що дано у безкоштовне користування;
- знати нормативно-правові акти, які захищають права дитини¹⁵.

Основні напрями діяльності Шкільного містечка були зосереджені у відділах: освіти; внутрішніх справ; управління праці; управління екології; культури; спорту, охорони життя та здоров'я дітей; у справах дітей і молоді; агентство шкільної служби новин.

Наприклад, до *відділу внутрішніх справ* відносили: раду профілактики, службу захисту прав та інтересів учнів «Довіра», службу «Психологічна», тренінг-групи, комітет регулювання руху, малу ініціативну групу «Юні друзі міліції», малу ініціативну групу «Юний пожежник», правничий клуб «Обов'язок». Цей відділ здійснював соціальний захист і організовував допомогу учням з малозабезпечених сімей, сиротам, напівсиротам; забезпечував захист прав та інтересів учнів; здійснював

¹⁴ Ibidem, С.135.

¹⁵ Ibidem, С. 136.

контроль за чергуванням учнів у їдальні, за бережливим ставленням до хліба; формував навички здорового способу життя; контролював дотримання учнями Правил для учнів та ін.

В школі функціонувала служба захисту прав та інтересів учнів «Довіра». Ця служба виникла тому що в закладі освіти погіршувалося становище дітей, зменшувалася відповідальність батьків за виховання дітей, посилювалася агресія в учнівському середовищі, ускладнювалися відносини між учнями й вчителями, між дітьми й батьками.

До її складу входили: директор школи, заступник директора з виховної роботи, психолог, вчитель правознавства, голови шкільної та піклувальної рад, дільничний міліціонер, а також учні старших класів. Свою роботу служба розпочала з розгляду ситуацій, пов'язаних із захистом прав дітей у сім'ях, які належним чином не виконували батьківських обов'язків.

Можливість учнів брати участь у роботі служби, їх активна життєва позиція стали важливим фактором перетворення її у діючий ефективний засіб правової освіти і виховання школярів. Аналіз стану правопорушень та злочинності свідчив, що в результаті постійної правовиховної роботи жоден учень не був поставлений на облік у кримінальній міліції.

До того ж, члени учнівського самоврядування мали свої обов'язки та відповідні права, з якими рахуються всі, в тому числі і педагоги. Ці права були чітко визначені, схвалені всім колективом. Служба захисту прав дитини підтримувала ініціативу школяра, наділяла їх певними повноваженнями у вирішенні серйозних проблем через відпрацювання механізму захисту прав особистості: функціонування консультативного пункту соціальної служби молоді, ради профілактики та малої ініціативної групи юних друзів міліції; прийняття загальношкільних положень «Про захист прав школярів», «Про захист честі і гідності учня»; розробку та прийняття закону «Про культуру спілкування»; заборону психологічного тиску на школярів; створення мережі шкільного радіо, стінгазет для інформування школярів щодо шкільного життя; контроль та допомогу дирекції школи у створенні нормальних умов навчання (опалення, освітлення, забезпечення підручниками, організація харчування).

Завдяки вдало організованому самоврядуванню рада профілактики та піклувальна рада налагодили систему роботи щодо правового і превентивного виховання школярів. Її складовими були різнобічне вивчення особистості; рання діагностика психолого-педагогічних відхилень у поведінці дітей молодшого, підліткового і старшого віку; визначення обсягу правових знань, необхідних для формування сталих звичок правомірної поведінки; високих моральних якостей особистості, добір найбільш ефективних виховних технологій. Все це забезпечило очікувані результати: зріс рівень дисципліни школярів, їх правової свідомості та відповідальності.

В свою чергу, *відділ культури* складався з малої ініціативної групи сценаристів, театру великої ляльки «Шанс», літературного об'єднання «Гармонія», клубу «Дозвілля», які залучали якомога більше дітей до позаурочної діяльності, організовували змістовне дозвілля, відпочинок та художню самодіяльність.

У виборі ефективних виховних заходів відділ культури перевагу надавав технологіям діалогічно-дискусійного характеру: диспутам, брейн-рингам, усним журналам, прес-конференціям.

З метою зайнятості дітей у позаурочний час проводилися: дискотеки, розважальні програми «Нумо, дівчата!», «Суперкозак», «Джентльмен шоу», «Міс школи», КВК та ін.

Змістовно цікаво проводяться ігри «Чарівна регата» за темами: «Права та обов'язки громадян України», «Здоровий спосіб життя» та інші.

Відділ спорту, охорони життя та здоров'я дітей включав малу ініціативну групу «Санпост», пост чистоти, бережливості і порядку, клуб «Гарт», раду фізкультури, які організовували загальношкільні спортивно-оздоровчі заходи; контролювали санітарний стан у школі, класах, дотримання гігієнічного режиму в їдальні, особистої гігієни учнів; виховували свідоме ставлення до виконання громадських доручень, бережливого ставлення до державного і власного майна тощо.

У спортивно-оздоровчому клубі «Гарт» працювали секції: греко-римської боротьби, легкої атлетики, волейболу, баскетболу, футболу, боксу, шахів та шашок.

У співпраці із головами виконкомів педагоги-радники проводили навчання підлітків-лідерів. Вирішальну роль тут відігравали організаторські, комунікативні, моральні якості. На заняттях діти готувалися до самостійної роботи в органах самоврядування. До активної громадської діяльності зараховувалися найбільш активні лідери учнівського колективу, що сприяло підвищенню ролі шкільного самоврядування. Реалізувалися завдання педагогів: виявляти справжніх лідерів учнівського колективу, сприяти їх висуненню в орган самоврядування, формувати в них вміння управляти.

Важливою була постійна участь кожного вихованця в малих ініціативних групах, які мали певне коло обов'язків, вироблених колегіально, з урахуванням потреб школи, класу, завдань цього органу. Це допомога відстаючим у навчанні, підготовка навчально-пізнавальних, інтелектуальних ігор, робота з обдарованими дітьми, дбайливе ставлення до шкільного майна, дотримання дисципліни і порядку, розвиток творчих здібностей, умінь та навичок, задоволення інтересів та захоплення школярів. Особливої уваги заслуговувала група волонтерів, яка мала на меті прищеплювати дітям загальнолюдські цінності – доброту, співчуття, людяність, готовність прийти на допомогу дітям-інвалідам, людям похилого віку, хворим у лікарні, дітям-сиротам та напівсиротам. Спільно з групою «зелених» патрулів проводилися заходи, пов'язані з охороною навколишнього середовища.

Отже, ці відділи допомагали педагогічному колективу Городищенського загальноосвітнього навчального закладу всебічно розвивати особистість, яка може захищати свої права, творчо розвиватися, задовільняє власні інтересів, які не суперечать законодавству, оволодівати соціальним досвідом, нормами та етикою спілкування у колективі, брати участь у різних справах.

Також в Городищенському ЗНЗ I-III ступенів діяла дитячо-юнацьке об'єднання «Краяни» – добровільна, незалежна, позапартійна громадська організація дітей і молоді. ДЮО «Краяни» співпрацювала з різними громадськими організаціями на принципах взаємоповаги і незалежності, співпрацює з родинами членів організації.

Організація має дві вікові групи (Країни):

1. Молодша (6-10 років) – Країна Світанкова.
2. Середня (11-14 років) – Країна Веселкова¹⁶.

Основна мета ДЮО «Краяни» – допомога молодим громадянам пізнавати себе і навколишній світ, різносторонньо розвиватись, самовдосконалюватись,

¹⁶ Т. Д. Дем'янюк, М. Г. Байрамова, В. М. Оржеховська, Л. С. Мельничук, *Превентивне виховання учнівської молоді: інноваційні технології...*, С. 100.

самореалізовуватись на користь собі, власній родині, своїй малій батьківщині, народові України; виховання самосвідомості, громадської активності, доброти, милосердя; формування творчої особистості; навчання молоді жити і діяти серед людей.

Діяльність дитячо-юнацької організації «Краяни» здійснювалася на основі річних планів роботи та діяла на основі принципів добровільності, гуманізму та демократизму.

Членом ДЮО «Краяни» міг бути будь-який учень, підліток віком від 7 до 18 років, який проживав на території села, незалежно від національності, соціального стану, віросповідання. Прийом в об'єднання проводився на зборі первинної організації. В статуті організації були прописані права та обов'язки членів ДЮО «Краяни».

Всі члени ДЮО «Краяни» мали право:

- обирати і бути обраним у керівні органи організації;
- брати участь у заходах первинної організації, районного об'єднання;
- входити в інші громадські організації чи об'єднання, діяльність яких не суперечить законодавству України, Статуту ДЮО «Краяни».

Всі члени ДЮО «Краяни» зобов'язані:

- дотримуватись вимог Статуту;
- піклуватися про повнокровну діяльність і розвиток організації;
- розвивати свої знання, вміння, навички та здібності за всіма напрямками Програми;
- реалізувати свої можливості в одному з напрямів (виконувати певне доручення)¹⁷.

Дитячо-юнацька організація «Краяни» використовувала різноманітні форми, методи і засоби розвитку загальнолюдських цінностей особистості дитини через реалізацію програм Країни «Світанкової» та Країни «Веселкової».

Основною метою програм Країни «Світанкової» та Країни «Веселкової» було навчити молодь жити і діяти серед цивілізованих людей на користь собі та іншим людям.

Країна «Світанкова» працювали за напрямками: Моя родина – Україна. До кришталевих криниць. Подорож у світ прекрасного. Рости розумним, трудолюбивим. У колі друзів. Берегиня. Подорож до Котигорошка.

Члени країни «Веселкової» повинні були оволодіти якостями, які реалізуються у різних формах через сім людських спільнот: Я – людина. Я – член родини. Я – член колективу. Я – житель села Городище. Я – громадянин України. Я – землянин. Я і сучасний світ («школа виживання»)¹⁸.

Досвід показав, що мерія Шкільного містечка та рада ДЮО не дублювали одна одну, дотримувалися принципу рівних можливостей. Педагогічний та учнівський колективи мали свій творчий почерк, цікаві знахідки виховної роботи.

Дитячо-юнацьке об'єднання «Краяни» організовували ігрову діяльність школярів, вносили у їх життя романтику, виступали з ініціативою проведення в школі цільових акцій, спрямованих на збагачення духовної культури школярів, благодійних заходів.

Опираючись на програми Країни «Світанкової» та Країни «Веселкової» було розроблені карти-подорожі колективних творчих справ, ігрової діяльності із залученням усіх учасників та з врахуванням вікових особливостей учнів.

¹⁷ Ibidem, С.102.

¹⁸ Т.Д. Дем'янюк, М.Г. Байрамова, В.М. Оржеховська, Л.С. Мельничук, *Превентивне виховання учнівської молоді: інноваційні технології...*, С. 102–103.

Так, діяльність Країни «Світанкової» була спрямована за напрямками, які давали можливість кожній дитині розвивати свої інтереси, самореалізовуватись, пробуджувати в її душі добрі почуття, роздмухувати вогник дитячої допитливості та творчості. Учні проводили рейди допомоги престарілим та ветеранам Другої світової війни; доглядали за пам'ятником загиблим односельчанам; брали участь у трудових десантах, допомагали по господарству; вчилися готувати нескладні страви, сервірувати стіл; висаджувати дерева, вирощувати квіти, брали участь в операціях «Сад на вікні», «Мурашник», «Лелеченьки», «Джерело»; організовували спортивні конкурси та ігри; разом з батьками проводили вечори, конкурси «Дюймовочка», «Суперкозак», сімейні конкурси «Тато, мама і я – спортивна сім'я», «Я у мами кухарочка, я у мами господарочка», танцювальні, поетичні, музичні ринки, карнавали, дні іменинника, вечорниці¹⁹.

Діти-жителі Країни Світанкової отримували доручення – це і справа, і відповідальність. Система доручень навчала умінню жити у колективі і для колективу. Серед колективних творчих доручень були такі як Слідопити, Всезнайки, Помагайчики, Веселуни, Котигорошки, Трудівнички, Барвіночки.

В Країні Світанковій, діти долучалися до скарбів народної творчості, до духовних оберегів, дізнавалися про історію рідного краю, вивчали традиції та звичаї села, вчилися шанувати свою родину. Цьому сприяли такі форми роботи, як цікаві народознавчі хвилинки, години спілкування, свята, конкурси.

Діти, переходячи з Країни Світанкової до Країни Веселкової продовжували розпочаті справи. Мета цієї Країни полягала в подальшому ознайомленні з культурною спадщиною українського народу, народними традиціями, а також здійснювалася дослідницько-пошукова робота.

Дослідницько-пошукова діяльність полягала в написанні книг про звичаї та обряди жителів села Городище, про поетів та письменників Рівненщини і Березнівщини, про свій родовід, про страви жителів села Городище, рецепти бабусь та дідуців і т.п. По завершенню їх написання діти захищали свої пошуково-дослідницькі роботи, поповнюючи ними шкільний музей.

Проф. Дем'янюк Т. Д. орієнтувала педагогів Городищенського ЗНЗ I–III ступенів на самостійний пошук оптимальних рішень у реалізації проблеми превентивного виховання. Тамара Дмитрівна наголошувала на необхідності створення умов для формування позитивних якостей особистості в процесі різноманітних видів діяльності; вироблення стійкості школярів до негативних впливів; розвитком інтелектуальної, емоційно-почуттєвої сфери особистості; валеологізацією освітнього процесу, стимулюванням неповнолітніх до здорового способу життя і позитивної орієнтації, охорони власного життя та здоров'я; виробленням інтегрованих міждисциплінарних підходів у вивченні природничо-математичних та суспільно-гуманітарних дисциплін; науково-методичним забезпеченням процесу превентивного виховання²⁰.

¹⁹ Т. Дем'янюк, *Інноваційні освітньо-виховні технології в навчальних закладах...*, с. 158–159.

²⁰ Т. Д. Дем'янюк, М. Г. Байрамова, В. М. Оржеховська, Л. С. Мельничук, *Превентивне виховання учнівської молоді...*, С. 106.

Висновки

Аналіз діяльності громадських організацій та учнівського об'єднання в Городищенському ЗНЗ І–ІІІ ступенів в системі превентивного виховання засвідчив, що без повноцінної превентивної освіти та виховання молоді не зможе брати активну участь у будівництві нового життя. Знання законів України, розвитку природи і суспільства є мотивом вибору визначеного способу поведінки.

Варто відзначити, що спільна діяльність Тамари Дмитрівни та педагогічного колективу сільської школи виробили ефективний механізм адаптації школи до суспільних змін і впевнено впровадили діяльність громадських організацій та учнівських об'єднань в шкільну практику.

Діяльність органів самоврядування в закладі середньої освіти сприяла згуртуванню шкільного колективу, розвитку громадської думки, процесу соціалізації учнів, більш ефективному входженню у доросле життя. Через шкільне самоврядування, дитячо-юнацькі громадські організації, творчі об'єднання відбувається процес підготовки майбутніх активних громадян демократичної держави.

Таким чином, педколектив на чолі з професором Т. Д. Дем'янюк організував роботу таким чином, щоб вихованці вчилися поважати один одного та дорослих, щоб панувала атмосфера доброзичливості та взаємодопомоги.

Бібліографія

Всесвітня декларація місцевого самоврядування (прийнята на 27 Міжнародному Конгресі Інтернаціональною Спілкою Місцевих Влад 23–26 вересня 1985 р.), „Місьцеве і регіональне самоврядування в Україні” 2004, Вип. 1–2, С. 65–69.

Дем'янюк Т. Д., Байрамова М. Г., Оржеховська В. М., Мельничук Л. С., *Превентивне виховання учнівської молоді: інноваційні технології. Навчально-методичний посібник*, Київ–Рівне: Волинські береги, 2006, 360 с.

Дем'янюк Т., *Інноваційні освітньо-виховні технології в навчальних закладах Рівненщини: науково-методичний посібник*, Книга І, Рівне: НДІ інноваційних виховних технологій РДГУ, 2008, 309 с.

Європейська хартія місцевого самоврядування, URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036, дата звернення: 28.10.2021 г.

Конституція України, URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>, дата звернення: 30.10.2021 г.

Про місцеве самоврядування: Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>, дата звернення: 26.10.2021 г.

Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України № 281-XIV від 1.12.1998, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-14#Text>, дата звернення: 30.10.2021 г.

Про освіту: Закон України № 1060-XII від 23 травня 1991 року, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text>, дата звернення: 26.10.2021 г.

Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей: Київ 2018, 40 с.

SUMMARY

Iryna Polishchuk

T.D. Demianyuk on the role of non-governmental organizations in the system of preventive education of children

The article raises the issue of preventive education at the present stage of the development of society. It is emphasized that the studied problem is relevant because young people are formed in complex socio-cultural conditions of economic and political contradictions, imbalance of social processes, criminogenic society. The activity of public organizations and student associations of Horodyshe Secondary School of I–III degrees is analyzed.

It is noted that under the leadership of prof. T.D. Demianyuk developed an effective system of self-government, which was based on self-government, which formed students' responsibility for the tasks in the process of which they self-realized.

The activity of the School Campus and the «Krayany» Children's and Youth Association in the system of preventive education is analyzed.

Key words: T.D. Demianyuk, preventive education, public organizations, self-government, school campus, children's and youth association «Krayany».

STRESZCZENIE

Iryna Polishchuk

T.D. Demianyuk o roli organizacji pozarządowych w systemie edukacji profilaktycznej dzieci

W artykule poruszono kwestię edukacji profilaktycznej na obecnym etapie rozwoju społeczeństwa. Podkreśla się, że badany problem jest istotny, ponieważ młodzi ludzie kształtują się w złożonych warunkach społeczno-kulturowych, sprzeczności ekonomicznych i politycznych, braku równowagi procesów społecznych, społeczeństwa kryminogennego. Analizie poddano działalność organizacji społecznych i stowarzyszeń uczniowskich Gimnazjum im. Horodyszczyna I–III stopnia.

Zauważono, że pod kierownictwem prof. T.D. Demianyuka opracowano skuteczny system samorządności oparty na samorządzie, który kształtował odpowiedzialność uczniów za zadania, w trakcie których sami się realizowali.

Analizowana jest działalność Kampusu Szkolnego oraz Stowarzyszenia Dzieci i Młodzieży „Krayany” w systemie edukacji profilaktycznej.

Słowa kluczowe: T.D. Demianyuk, edukacja profilaktyczna, organizacje publiczne, samorząd, kampus szkolny, Stowarzyszenie Dzieci i Młodzieży „Krayany”.

REDAKTORZY OPRACOWANIA:

ANNA PAWLAK, doktor prawa, radca prawny, adiunkt, Instytut Nauk Prawnych, Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie.

BEATA SKWAREK, doktor nauk humanistycznych z zakresu pedagogiki, adiunkt, Zakład Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych i Humanistycznych, Collegium Witelona Uczelnia Państwowa.

JUSTYNA STADNICZEŃKO, doktor prawa, adiunkt, Instytut Nauk Prawnych, Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie, sędzia Sądu Okręgowego w Opolu.

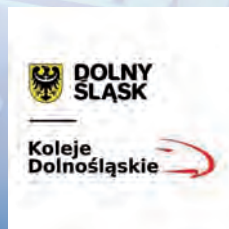
OKSANA PETRENKO, profesor, doktor nauk pedagogicznych, kierownik Katedry Teorii i Metodologii Edukacji, Rówieński Państwowy Uniwersytet Humanistyczny.

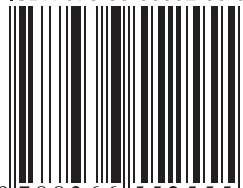
COLLEGIUM
WITELONA
Uczelnia Państwowa

Publikacja stanowi rezultat współpracy wielu ośrodków akademickich, podmiotów edukacyjnych, organizacji społecznych w toczącej się dyskusji na arenie międzynarodowej na temat rozwoju oraz bezpieczeństwa dzieci we współczesnym świecie. Jest to wspólna inicjatywa Collegium Witelona Uczelnia Państwowa i Akademii Ekonomiczno-Humanistycznej w Warszawie przy współpracy z ukraińskim i niemieckim środowiskiem naukowym prowadzonej od roku 2018.

Publikacja *W trosce o rozwój i bezpieczeństwo dziecka we współczesnym świecie. Aspekty społeczno-prawne* jest zbiorem opracowań poświęconych złożonemu zagadnieniu społeczno-prawnym i problemom związanym z funkcjonowaniem dzieci w środowiskach społecznych, w szczególności rodzinnym oraz szkolnym.

ISBN 978-83-66552-55-5

9 788366 552555